

L'ús interpersonal del català a les Illes Balears

Joan Melià
Universitat de les Illes Balears

1. Les normes de tria lingüística¹

La situació a les Illes Balears, pel que fa als factors que determinen l'ús interpersonal, deu ser molt semblant a la de la resta dels territoris de parla catalana; les diferències deuen ser —com succeeix també a l'interior de les Illes— sobretot de grau.

En general, la tria lingüística que solen fer la majoria de persones és la que perceben com a possible i no gens conflictiva, o la que ho serà menys. En el nostre cas, en una bona part de les situacions (ja les veurem més endavant), la tria s'inclina favorablement cap al castellà. A les Illes Balears (i a tot el territori lingüístic) ningú mai no és recriminat ni malmenat per usar el castellà. Qui tria el català s'exposa a dues situacions: a no ser entès o a ser coaccionat (per l'interlocutor —ciutadà 'normal' o funcionari) perquè canviï de llengua. Són dues situacions normalment indesitjables i, encara que no majoritàries, prou freqüents per a fer-nos massa cauts.

1. Cal que faci constar la col·laboració que he tengut de Joan A. VILLAVARDE per a l'obtenció d'algunes dades dels resultats de l'enquesta sociolingüística de l'any 2003 (*ES2003*) que he utilitzat. Igualment, he utilitzat dades obtingudes en una recerca en curs, dirigida pel Dr. Emili BOIX, en la qual particip (Evolució de la transmissió lingüística intergeneracional en els matrimonis mixtos).

Els castellanoparlants poden usar el català en tots els casos. Els catalanoparlants ho han de decidir en tots els casos i, per decidir-ho, es fan preguntes com: «Ho puc fer? Què passarà si ús el català?» Si, a més, té consciència (bona o mala) lingüística, la pregunta es modifica cap a «Hauré d'usar el castellà? I si no l'ús?». I al final, fet l'intercanvi lingüístic, conclusions com «M'hauria d'haver mantingut parlant en català» o «S'ho deu haver pres malament, que li parlàs en català?».

En conclusió: a les Illes Balears l'ús del català és potencialment conflictiu en alguns àmbits i crea, en moltes d'ocasions, desassossec en qui el vol usar.

Els factors que intervenen en l'elecció de llengua per a interpel·lar un interlocutor són diversos:

a) Les característiques de l'interpel·lant: coneixements lingüístics, ascendència sobre el seu interlocutor, representació de la realitat sociolingüística, etc.

b) Les característiques de l'interpel·lat: l'interlocutor és conegut o desconegut, lingüísticament? En el primer cas, quina llengua hi ha usat sempre o quina hi usen els altres? En el segon cas, quines característiques personals té (aspecte físic; professió; edat; ascendència social; llengua que usa, si ha iniciat la conversa ell; qualitat i fluïdesa en aquesta llengua, etc.)?

c) També hi intervé el lloc on es produeix l'acte comunicatiu, terceres persones presents, etc.

També és cert que —a pesar que l'ús del castellà normalment troba menys obstacles— usar el català, en determinats àmbits, pot facilitar tenir una millor acollida o integració entre una part dels autòctons.²

2. Valor social de la llengua catalana

La valoració social del català no és homogènia, sinó que varia segons diverses circumstàncies relacionades amb l'àmbit concret que afecta, les característiques del sector social a què pertany qui el valora, etc. D'aquesta manera, ens podem trobar amb situacions en què es considera com un valor necessari per a integrar-se totalment a la societat balear, fins a situacions en què les connotacions negatives que l'acompanyen poden, fins i tot, constrènyer a amagar-ne l'ús: en determinades zones de Mallorca (algunes zones turístiques i establiments...), entre els sectors joves de zones amb molta població al·lòctona.³

2. En una programa de televisió, Hella STREHLKE, una periodista alemanya que residia a Mallorca, explicava que «quan parlen a un mallorquí en la seva llengua, ell és una persona diferent; un mallorquí parlant la seva llengua és diferent d'un mallorquí parlant en espanyol», en el sentit de més obert, més accessible (Govern de les Illes Balears, 2001).

3. No és gens estrany trobar casos d'alumnes catalanoparlants habituals que, en centres d'educació secundària on són minoria, renuncien a parlar en català fora de l'aula —de les assignatures que són en català— per evitar ser qualificats d'estrafolaris.

Una mostra de la variabilitat en la valoració de la llengua es pot obtenir de l'enquesta encarregada per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears (ES2003).⁴

Més del 80 % dels enquestats estan d'acord que a les Illes Balears tothom hauria de saber el català (81 %), que als immigrants els cal aprendre català per a integrar-se bé (87,8 %) i que, per a treballar a l'Administració autonòmica, han de saber les dues llengües oficials (86,1 %). Ara bé, també més del 80 % opina que a les Illes Balears tothom hauria de saber el castellà (87 %). Per tant, la gran majoria opina que tothom hauria de saber les dues llengües.

I amb valors inferiors, però encara bastant més de la meitat dels enquestats, consideren que als immigrants els cal aprendre català per trobar feina amb més facilitat (72,7 %), que s'haurien de prendre mesures per incrementar l'ús social del català (64,1 %), que a les Corts espanyoles s'haurien de poder usar les quatre llengües oficials (66,7 %), que els ciutadans s'haurien de poder adreçar als organismes centrals de l'Estat i ser-hi atesos en qual-sevol de les quatre llengües (70,6 %) i que la UE hauria de considerar el català llengua oficial (60,5 %).

En tots els casos aquests valors favorables al català s'incrementen entre dos i tretze punts entre la població autòctona.

En canvi, la majoria de la població enquestada creu que l'ús del català s'hauria de mantenir en la situació actual (44,2 %); així i tot, un col·lectiu semblant considera que hauria d'augmentar (40,5 %). D'altra banda, la necessitat de saber català per ser plenament «mallorquins/menorquins/eivissencs/formenterers» només assoleix l'acord del 38 % dels enquestats (Villaverde, 2005). En una enquesta del 1986, els 62 % dels mallorquins consideraven «mallorquí» aquell que parla en mallorquí (CIM-UIB, 1986: 115)

Entre els estrangers, el català ocupa una posició secundària respecte del castellà. Segons el lloc on resideixen i la xarxa de relacions, aquesta posició és més o menys significativa. En tots els casos (les excepcions només serien de casos particulars) primer aprenen castellà i, després, alguns, català; mai el català tot sol (cosa totalment explicable tenint en compte el context sociolingüístic en què es mouen). Durant els mesos de maig i juny del 2006, no hi havia cap assistent a cursos de català per a estrangers o per a no catalanoparlants que no sabés castellà. De 585 immigrants entrevistats per un grup d'alumnes de magisteri de la Universitat de les Illes Balears (UIB) només el 33 % sabia, abans d'arribar-hi, que a les Balears es parlava català. Només un 3,5 % d'aquests entrevistats dóna preferència al català a l'hora de dir quina llengua haurien d'aprendre els immigrants, encara que el 65 % considera que haurien d'aprendre les dues llengües oficials (Melià-Mestre, 2007).

4. Es basa en una mostra de 3.671 individus. L'univers és la població resident a les Balears de 15 anys o més (VILLAVERDE, 2005 i 2006)

En alguns casos, explicitats en manifestacions particulars als mitjans de comunicació o en determinats fòrums, alguns immigrants han dit que no volen aprendre català, simplement perquè «no els agrada» i alguns altres consideren que l'existència del català és un obstacle per a la seva integració (!).

3. La llengua habitual dels catalanoparlants

Si recorrem altra vegada a l'*ES2003*, podem veure que aproximadament la meitat de la població de l'enquesta té el català com a L1, com a LP i com a LH.⁵ Per a l'altra meitat ho és el castellà (els qui donen altres llengües com a resposta són molt pocs; el valor més alt és, lògicament, com a L1: 6,9 %).

Així i tot, és bo considerar que hi ha un lleuger increment entre els qui tenen el català com a L1 i els qui el tenen com a LP, la qual cosa indica que hi ha alguns ciutadans que no tenen el català com a L1 que posteriorment l'arriben a assumir com a LP. Si només es considera la població autòctona (la nascuda en territori de parla catalana), els valors són considerablement més elevats en tots els casos (se situen al voltant del 70 %), però tampoc no presenten gaire diferència en cap de les tres categories analitzades (la màxima és del 2 %).

TAULA 1. *Primera llengua apresada, llengua pròpia i llengua habitual. Valors globals i entre la població autòctona (Villaverde, 2005)*

	Català		Castellà		Català i castellà		Una altra llengua	
	Total	AUT	Total	AUT	Total	AUT	Total	AUT
Llengua primera	43,1	70,4	48,3	25,9	1,7	2,7	6,9	1,0
Llengua pròpia	45,6	72,4	45,3	22,2	3,9	5,1	5,2	0,3
Llengua habitual	45,8	71,5	47,3	21,7	5,0	6,4	2,0	0,3

4. La presència del català en l'àmbit familiar

El català només s'utilitza amb freqüència a les llars Balears en el 48,7 % dels casos, mentre que el castellà hi és usat en el 51,6 %. Són factors que determinen clarament aquests usos, lògicament, el d'origen (entre els autòctons aquests valors són, respectivament, el 73,2 i el

5. L1: Llengua primera apresada, aquella que els individus varen parlar primer de petits a casa seva. LP: Llengua pròpia («Pot indicar-me quina és la seva llengua? / Volem dir quina és la llengua que vostè considera com a pròpia»). LH: Llengua habitual («Pot indicar-me quina és la seva llengua habitual? / Volem dir quina és la llengua que vostè usa habitualment») (VILLAVÉRDE, 2005).

32,1 %; entre els al·lòctons, l'11,4 i el 81,3 %) i, sobretot, el de la llengua pròpia (entre els que consideren el català com a llengua pròpia [LPCat] els valors són 92,5 i 12,4 %; i entre els de LPCast, 9,1 i 91,7 %). És evident, per tant, que l'elevada proporció de població d'origen immigrant ha de ser un factor determinant en relació amb la presència del català a les llars il·lenques, ja sigui constituint famílies homogènies pel que fa a la procedència del cònjuges, com mixtes.

TAULA 2. *Llengües usades en la llar familiar (famílies de dos o més membres)*
(Elaboració pròpia a partir d'ES2003)

	Total	AUT	AL-L	LPCat	LPCast
Només català o més català	42,4	66,2	6,1	86,4	4,1
Català = castellà	6,3	7,0	5,3	6,1	5,0
Només castellà o més castellà	45,3	25,1	76,0	6,3	86,7
Una altra llengua (i català/castellà)	6,0	1,6	12,7	1,2	4,2

El que sembla clar, però, és que, tot i la situació global, hi ha un elevat manteniment del català en l'àmbit familiar per part dels qui són d'origen familiar autòcton, que alhora s'identifiquen també molt majoritàriament, com hem vist, com a parlants de llengua catalana (els qui consideren que aquesta és la seva llengua pròpia). Corrobora aquesta impressió de fidelitat lingüística al català en l'àmbit familiar el manteniment molt elevat d'aquesta llengua en la transmissió intergeneracional per part dels progenitors catalanoparlants; el 90,9 % dels que tenen el català com a LP l'usen exclusivament (87,5 %) o majoritàriament (3,4 %) amb els fills. En canvi, la transmissió del català als fills per part dels progenitors LPCast representa un valor molt baix (6,6 %).

TAULA 3. *Llengua que parlen amb els fills els progenitors LPCat i LPCast*
(Villaverde, 2005)

	Només en català	Més en català	Igual en cat. i cast.	Més en castellà	Només en castellà	Altres respostes
Progenitors LPCat	87,5 %	3,4 %	2,8 %	2,6 %	2,9 %	0,8 %
Progenitors LPCast	4,4 %	2,2 %	5,3 %	9,4 %	75,7 %	3,0 %

A més de la llengua pròpia, hi ha altres variables que també incideixen en els valors finals, encara que en menor grau; ens referim, per exemple, al lloc de residència (així, els progenitors menorquins LPCat que parlen només en català amb els seus fills representen el 94,7 %; en canvi, els de Palma se situen disset punts per davall, 77,5 %) i, sobretot, a la llengua de la parella (si la parella també és LPCat, l'ús exclusiu del català amb els fills se situa en el 95,2 %; en canvi, si la parella és LPCast, el mateix valor baixa fins al 46,9 %) (Villaverde, 2005: 78-79).

En relació amb aquest aspecte, és destacable el canvi favorable a l'ús del català que sembla haver-se produït en els matrimonis mixtos pel que fa al comportament dels progenitors LPCat. Així, segons dades que podem extreure d'*ES2003*, les mares de llengua habitual catalana que usen (o usaven) només el català amb els fills representa el 69,6 % dels que l'any 2003 tenien entre trenta i quaranta-quatre anys, mentre que arriba fins al 73,6 % dels que tenien entre quinze i vint-i-nou anys. Pel que fa als pares, els valors presenten la mateixa tendència, encara que més accentuada (62,5 i 74,5 %, respectivament). Si aquestes dades es confirmen, per a l'explicació serà convenient tenir en compte que els inicis de la inflexió (quan neixen els que tenien vint-i-nou anys) es produeix aproximadament coincidint amb el moment en què el català torna a ser incorporat al sistema educatiu, recupera l'oficialitat i s'utilitza habitualment en determinats àmbits administratius. Això demostra que la tria lingüística dels cònjuges, pel que fa també a la relació amb els fills, no és tampoc una decisió totalment autònoma, sinó que depèn de factors externs, com és la situació sociolingüística de l'entorn immediat i del general.

5. Usos interpersonals fora de l'àmbit familiar

Entre les persones que saben parlar en català (74,6 %) l'ús que en fan en diverses circumstàncies presenta grans variacions, determinades, sobretot, per la procedència dels enquestats (vinculada, naturalment, a la primera llengua apresada i a la llengua que consideren pròpia).

TAULA 4. *Llengua que parlen amb les amistats els qui saben parlar en català. Valors globals i entre la població autòctona i l'al·loctona (Elaboració pròpia a partir de Villaverde, 2005)*

	Només català o més català	Igual	Només castellà o més castellà
Total	39,2 %	12,3 %	41,8 %
AUT	60,1 %	15,7 %	21,6 %
AL·L	8,1 %	7,4 %	71,9 %

Els al·loctons que saben parlar català, que de manera bastant general l'han après com a segona llengua, en la majoria de casos en fan un ús molt reduït com a llengua majoritària o igualada amb el castellà (15,5 %); en canvi, entre els autòctons l'ús majoritari o igualat del castellà arriba fins a més del doble (37,3 %).

5.1. La norma de convergència lingüística

Com passa en l'àmbit familiar, tal com hem vist, en què la tria de llengua a usar no depèn exclusivament de l'individu, sinó que també hi intervenen factors externs, en la tria de la llen-

gua a usar en les relacions interpersonals amb individus aliens a la família també hi ha altres factors que intervenen i que condicionen de manera clara la voluntat individual.

Així, el canvi de llengua provocat per la norma de convergència lingüística amb l'interlocutor actua de manera molt més decisiva sobre els catalanoparlants que sobre els castellanoparlants. El 69,5 % dels qui consideren el català LP canvia de llengua quan s'adrecen a algú que els ha contestat en castellà. En canvi, només arriba al 36,5 % el nombre d'enquestats que saben parlar en català i tenen el castellà com a LP que passen a parlar en català quan algú els respon en català.

TAULA 5. *Els qui saben parlar en català. (Elaboració pròpia a partir de Villaverde, 2005)*

Quan comencen a parlar en català i els responen en castellà, ells...			
	Total	AUT	LPCat
Passen a parlar en castellà	70,1 %	70,6 %	69,5 %
Continuen en català	12,1 %	14,4 %	17,7 %

Quan comencen a parlar en castellà i els responen en català, ells...			
	Total	AL·L	LPCast
Passen a parlar en català	60,7 %	29,6 %	36,5 %
Continuen en castellà	23,4 %	45,5 %	43,9 %

5.2. Els bilingües a la pràctica

Segons les dades de l'ES2003, el 74,6 % de la població major de quinze anys que viu a les Balears sap parlar en català; per tant, se'n pot concloure que aquesta mateixa proporció indica els valor dels que són bilingües castellà-català, perquè no hi ha ningú, major de quinze anys, que sàpiga català i no sàpiga castellà. Però aquest bilingüisme potencial no es correspon amb un bilingüisme duit habitualment a la pràctica per tots. Així, el 5,4 % dels que han dit que saben parlar en català diuen que no el parlen mai i el 17,1 % diuen que el parlen en una proporció que va de l'1 al 25 %.⁶ Només el 66,1 % diuen usar-lo en una proporció igual o superior al 50 %. Si consideram la resposta dels LPCast, podem observar que un 15,4 % dels que saben parlar-lo diuen que no el parlen mai, el 45,8 % diuen que el parlen entre l'1 i el 25 % i només el 18,3 % diuen que el parlen com a mínim en un 50 % d'ocasions. Entre el grup d'edat més jove (15-29 anys), només el 45,8 % diu usar-lo en més de la meitat d'oca-

6. Així i tot, també cal tenir en compte que el 6,9 % dels enquestats diuen que l'usen en el 100 % d'ocasions, la qual cosa implicaria que no usen mai el castellà, si fos certa la resposta. L'experiència personal ens fa dubtar més de l'exactitud dels qui diuen usar-la sempre que dels qui diuen que no l'usen mai.

sions; en canvi, entre els de més edat (65 anys i més) aquest valor se situa en el 86,2 %. Així i tot, també convé destacar que entre els nascuts als Països Catalans el valor dels que l'usen en més de la meitat de les ocasions se situa en el 76,2 %.

TAULA 6. *Proporció en què diuen usar el català en les seves relacions habituals els qui manifesten que el saben parlar (Elaboració pròpia a partir d'ES2003)*

	0 %	1-25 %	26-49 %	50 %	51-75 %	76-99 %	100 %	N/C
Total	5,4 %	17,1 %	10,3 %	12 %	15,5 %	31,7 %	6,9 %	1,1 %
AUT	2,6 %	11,1 %	8,8 %	11,6 %	17,4 %	38,5 %	8,7 %	1,4 %
AL-L	15,3 %	38,1 %	15,5 %	13,3 %	8,8 %	8,0 %	0,8 %	0,2 %
15-29 anys	8,6 %	30,2 %	15,4 %	8,9 %	16,1 %	19,7 %	1,1 %	0,0 %
65 i més anys	2,2 %	3,3 %	3,8 %	9,9 %	11,4 %	43,3 %	21,6 %	4,5 %
LPCat	0,2 %	1,8 %	4,6 %	10,4 %	21,3 %	49,0 %	10,9 %	1,7 %
LPCast	15,4 %	45,8 %	19,9 %	11,2 %	4,6 %	2,5 %	0,5 %	0,0 %

6. Propostes d'intervenció per a l'increment de l'ús del català en les relacions interpersonals.

La primera pregunta que ens podem plantejar és què cal perquè un catalanoparlant (en aquest cas una persona que sap parlar en català) l'usi en les relacions interpersonals. Com hem vist en les dades que es desprenen de les situacions analitzades per l'enquesta, és molt important que el català sigui la L1 del catalanoparlant (o que la consideri com a LP), que sigui una persona que en tenguí un bon nivell (millor si és superior al que té de castellà o que tenguí la percepció d'aquesta diferència),⁷ i que ideològicament sigui conscient de la necessitat de mantenir comportaments favorables al català. Aquestes tres condicions característiques del parlant són claus perquè tendeixi a utilitzar el català en situacions en què no hi ha cap element extern que pressioni a favor de l'ús d'una de les dues llengües oficials.

Però l'altre protagonista en la comunicació interpersonal, el receptor, també intervé de manera decisiva en la tria de la llengua de l'emissor. Per les dades que tenim de l'ES2003, en molt poques ocasions una persona que parli en català ha de tenir dificultats perquè l'interlocutor l'entengui (només el 6,9 % de les persones majors de quinze anys que viuen a les Balears no l'entenen) i, amb un valor menys important encara, es pot trobar en una situació en què l'interlocutor manifesti una actitud agressiva o desagradable perquè algú s'hi adreci en català (taula 7).

7. Vegeu VILLAVERDE, 2006.

TAULA 7. *Nivell de comprensió d'interpel·lacions telefòniques en català a diversos establiments de Mallorca*⁸

Tipus d'establiment	Nombre de telefonades	Entén l'enquestador	No l'entén i ho manifesta...	
			amb correcció	asprament
Botigues d'electrodomèstics	106	98,1 %	1,9 %	0,0 %
Impremtes	59	94,9 %	5,1 %	0,0 %
Restaurants	145	84,8 %	13,1 %	2,1 %
Guardamobles	16	93,8 %	6,2 %	0,0 %

Per tant, sembla que objectivament, en les relacions interpersonals, els catalanoparlants, sobretot els que s'identifiquen com a LPCat, podrien usar el català en més ocasions que no fan. En canvi, davant un desconegut, només el 51,0 % diuen adreçar-s'hi sempre en català, el 13,4 % més en català que en castellà, i el 27,4 % s'hi adrecen més o només en castellà. A més, si els responen en castellà, el 71,1 % continuen la conversa en castellà, al marge de si els han entès o no, en català (Villaverde, 2005).

Les oscil·lacions d'ús inicial del català o del castellà davant un desconegut són condicionades per diversos factors: aspecte físic del desconegut, rol professional o social que sap o intueix l'interpel·lant, lloc on es produeix la interpel·lació (Palma/pobles, per exemple; però també entorn immediat: tipus d'establiment, dependència...).

Quan la interpel·lació es fa a una persona coneguda lingüísticament (és a dir, que ja ha estat identificada pel que fa a la llengua que usa o que sap, en la mateixa conversa o per experiències anteriors), sembla que s'hauria de fer en català si aquest interlocutor l'entén; però això no sol passar. Per tant, en general, no és suficient que, perquè un catalanoparlant (fins i tot un LPCat) parli en català amb una altra persona, aquesta entengui el català, ni tan sols que el sàpiga parlar; cal que el sàpiga parlar bé; tant, que no sigui perceptible que no és LPCat o L1Cat. En aquest cas una persona LPCat normalment parlarà en català (és a dir, quan percep que l'interlocutor és del seu «grup»; o «club», com va manifestar un estranger preguntat sobre aquest aspecte).⁹

No hi ha dubte que, si els catalanoparlants (els LPCat, volem dir) usassin el català sempre que l'interlocutor els entén, se'n produiria un increment extraordinari en les relacions interpersonals, fins i tot encara que quan els contestassin en castellà canviassin de llengua. En aquest sentit és necessari incidir en la possibilitat i conveniència de transformar la norma, cada cop més estesa i transcendent, d'interpel·lar en castellà els desconeguts,¹⁰ i la de convergència lin-

8. SALOM, 2007; BAIDEZ, 2007; HENARES, 2007 i GARCÍA 2007.

9. GOVERN DE LES ILLES BALEARS, 2002.

10. En una societat com la de les Illes Balears, amb una elevada incidència del turisme i una constant agitació demogràfica i urbana —a causa de la incorporació d'un important contingent de població d'origen

güística en situacions totalment innecessàries i, fins i tot, contràries a la voluntat de l'interlocutor.¹¹ Per això és necessari que les institucions dissenyin estratègies per activar i fer costat a un comportament més «racional» entre els catalanoparlants; alhora, el compromís individual amb aquest comportament, d'usar el català quan és possible usar-lo, també és imprescindible.

Per acabar, voldria fer referència a una sèrie d'estratègies experimentades en l'àmbit particular que considerem que, en general, donen bon resultat i afavoreixen dur a la pràctica la voluntat de parlar en català sense que impliqui un esforç excessiu.

Per exemple, iniciar la conversa, quan cal intercomunicar-se amb un desconegut, representa un avantatge important, perquè un pot fer la tria de llengua sense que pesi l'elecció feta per l'interlocutor, que en moltes d'ocasions, en el nostre cas, hauria estat el castellà. Si iniciem la interpel·lació en català i *a*) l'altra persona és LPCat, amb molta probabilitat respondrà en català i hi podrem mantenir tota la conversa;¹² *b*) si no ho és, però sap parlar el català, és probable que ens hi contesti (com a mínim un 64,5 %, segons l'*ES2003*), perquè, si no, és ell qui ha de trencar la norma de convergència lingüística; *c*) però, si ens contesta en castellà (perquè no vol parlar en català o perquè no en sap) i podem veure que ens ha entès, podrem continuar parlant en català, ja sigui demanant-ho —serà poc freqüent que s'hi manifesti en contra, de la nostra demanda— o donant-ho per suposat; *d*) si ens explicita que no ens entén, podrem decidir, amb més informació, què volem fer.

D'altra banda, quan l'interlocutor no parla en català, i hi ha dubtes sobre la seva capacitat d'entendre'l, es pot recórrer a recursos propis de la competència estratègica, com pot ser acompanyar les nostres intervencions de gestos complementaris (per exemple, assenyalar els objectes de què parlem, què demanem...), parlar en català amb els acompanyants que ens entenen i comprovar si hi ha comprensió per part de l'interlocutor desconegut amb qui ens volem comunicar, etc.

Igualment, i si volem evitar possibles situacions tenses, es poden compensar les possibilitats que el nostre interlocutor pugui interpretar com a descortesia/agressió la nostra actitud de parlar-li en català. Encara avui dia, el bilingüisme passiu és practicat per una minoria de catalanoparlants; per tant, els no-catalanoparlants poden considerar-la una actitud inexplicable (ningú, llevat de molt pocs, ho fa), sorprenent i, fins i tot, agressiva; cal tenir en compte aques-

immigrant i a constants desplaçaments residencials interns, causats per la pressió demogràfica i l'aparició de nous nuclis de població— moltes persones adquireixen i atorguen a diari la condició de desconeguts en les relacions interpersonals.

11. CHRISTMAS, 2004.

12. En una enquesta telefònica a Menorca, en què qui telefonava preguntava en català, obtenia el 63,2 % de respostes en aquesta llengua; en canvi, si telefonant als mateixos números interpellava de manera que no es podia saber si era en català o en castellà, les respostes en català se situaven només al 50 %; i si preguntava en castellà, la resposta en aquesta llengua era del 69,4 % (FARIAS, 2007).

ta possible lectura del nostre interlocutor i cercar vies (gestos de cordialitat, to de la conversa, introduir alguna explicació en castellà allà on es detectin dificultats, etc.) que dissolguin qualsevol dubte sobre la negativitat del nostre comportament.

En segons quins casos, la necessitat d'evitar una lectura negativa d'aquesta actitud encara és més evident. Per exemple, en el cas dels docents que han de tractar individualment amb pares o mares que no entenen el català, o l'entenen amb moltes dificultats, l'important és assegurar que no perceben una actitud contrària cap a ells a causa de la llengua, perquè puguin deixar amb total confiança els seus fills, sobretot d'infantil o primària, al centre que funciona en català. En aquest cas, la prioritat és que els progenitors no puguin engendrar una actitud de rebuig o de prevenció enfront del català i del centre escolar.

A més d'aquestes estratègies individuals, també n'hi ha d'institucionals, amb la mateixa finalitat d'assegurar l'ús del català en tots els casos en què és possible fer-ho.

Des de les institucions públiques, és necessari evidenciar i promoure comportaments normalitzats, marcar referències positives d'actituds favorables, amb l'objectiu de contrarestar els efectes d'una socialització en un marc de submissió lingüística del català. És necessari que facilitin l'increment de la presència del català amb la finalitat de crear un paisatge lingüístic, visual i sonor, favorable a l'ús del català.

D'altra banda, s'han de cercar estratègies per solucionar individualment aquells casos en què hi ha dificultats, perquè encaixin en els comportaments institucionals generalitzats. Per exemple, a l'àmbit escolar, recórrer a infants del centre que tinguin el mateix origen que l'infant que uns pares estrangers volen escolaritzar per primera vegada i que actuïn d'interprets entre el català del director i la llengua d'aquests pares (és una manera eficaç i inapel·lable, sobretot si els pares no són castellanoparlants, de demostrar els beneficis lingüístics de l'escolarització en català). En el mateix àmbit, fomentar que els infants de llengua familiar diferent del català actuïn d'interprets dels documents acadèmics i informatius que el centre envia als pares, si aquests tenen dificultats per entendre el català escrit (d'una banda, és un recurs pràctic i eficaç perquè valorin l'aprenentatge lingüístic dels seus fills i per a dissuadir-los de reclamar que els trametin aquesta documentació en una altra llengua que no sigui el català).¹³

En resum, les possibilitats reals d'incrementar la utilització del català en les comunicacions interpersonals són, a hores d'ara, potencialment molt elevades, fins i tot sense necessitat que se n'incrementin els coneixements (en tot cas, això en seria conseqüència); la dificultat no rau en les capacitats, sinó en les inèrcies i les representacions socials, fonamentades sovint en prejudicis, sobre la funció de cada una de les llengües. De vegades, el català no s'utilitza en determinades comunicacions interpersonals a desgrat de les diverses persones que hi intervenen.

13. Potser, amb perspectiva estratègica, alguna vegada la informació als pares es pot enviar en la llengua estrangera que els fills aprenen a escola, perquè facin també aquesta feina de traductors i perquè vegin una voluntat dels docents de millorar les capacitats lingüístiques dels infants.

Les intervencions institucionals són imprescindibles per a la millora d'aquesta situació, com també la presa de consciència dels ciutadans i el desenvolupament d'estratègies que facilitin al màxim el canvi en els comportaments.

Bibliografia

- BAIDEZ, M. J. (2007). «La llengua de resposta a interpel·lacions telefòniques a impremtes de Mallorca». A: *Curs. Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana. 2007* [en línia]. [Palma:] <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/>> [Consulta: 5 abril 2008]
- CIM-UIB, CONSELL INSULAR DE MALLORCA - UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS (1986). *Enquesta sociolingüística a la població de Mallorca*. Mallorca. [Còpia reprogràfica]
- CHRISTMAS, A. (2004). «Tolerada, però mai no acceptada». *Lluc. Revista de cultura i d'idees*, núm. 840 (juliol-agost), p. 24-25.
- FARIAS, A. M. (2007). «Ús lingüístic en les interpel·lacions telefòniques a Menorca, Eivissa i Formentera». A: *Curs. Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana. 2007* [en línia]. [Palma:] <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/>> [Consulta: 5 abril 2008]
- GARCÍA, E. (2007). «La llengua de resposta a interpel·lacions telefòniques en establiments comercials. Guardamobles». A: *Curs. Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana. 2007* [en línia]. [Palma:] <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/>> [Consulta: 5 abril 2008]
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS [2001]. *Gent d'aquí*. Palma: Govern de les Illes Balears, Direcció General de Política Lingüística. [Videocasset]
- GOVERN DE LES ILLES BALEARS (2003). *Enquesta sociolingüística 2003*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura. [Fitxer informàtic]
- HENARES, P. (2007). «La llengua de resposta a interpel·lacions telefòniques a restaurants de Mallorca». A: *Curs. Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana. 2007* [en línia]. [Palma:] <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/>> [Consulta: 5 abril 2008]
- MELIÀ, J.; MESTRE, L. (2007). «Els alumnes dels cursos per a no catalanoparlants adults». A: *Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana. 2007* [en línia]. [Palma:] <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/>> [Consulta: 5 abril 2008]
- SALOM, M. (2007). «La llengua de resposta a interpel·lacions telefòniques en establiments comercials. Botigues d'electrodomèstics». A: *Curs. Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana. 2007* [en línia]. [Palma:] <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/>> [Consulta: 5 abril 2008]
- VILLAVARDE VIDAL, J. A. (2005). «L'enquesta sociolingüística 2003. Principals resultats». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 18 (2004), p. 63-96.
- (2006). «Coneixements de català a les Illes Balears a l'inici del tercer mil·lenni». *Lluc. Revista de cultura i d'idees*, núm. 849 (gener-febrer), p. 21-31.